

تحلیل محتوایی و استنادی مقالات دوماهنامه جستارهای زبانی (شماره ۱-۲۱) منتشر شده بین سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۳

عیسی زارعی^{۱*}، نیره خداداد شهری^۲

۱. دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان، همدان، ایران

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات آرشویی، دانشگاه الزهرا (س)، تهران، ایران

پذیرش: ۹۳/۱۲/۲۸

دریافت: ۹۳/۹/۲۳

چکیده

هدف این تحقیق، بررسی وضعیت مقالات دوماهنامه جستارهای زبانی است. روش پژوهش، تحلیل استنادی است و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از آمار توصیفی و نرم‌افزار اکسل ۲۰۱۰ استفاده کردیم. بررسی‌ها نشان داده‌اند که در سال‌های مورد نظر (۲۱ شماره)، در مجموع ۲۱۳ مقاله منتشر شده است. ۱۶۲ مقاله به صورت گروهی و بقیه به شکل فردی ارائه شده‌اند. مجموع کل استنادات ۵۰۹۲ و میانگین استناد برای هر مقاله و هر شماره، به ترتیب ۳۲/۹۰ و ۲۴۲/۴۷ استناد است. کتاب‌ها با ۳۱۱۲ استناد و مقالات نشریات با ۱۲۵۸ استناد، بالاتر از سایر منابع قرار گرفتند. از بین کتب استناد شده، ۸۷/۶۶ درصد به صورت فردی و بقیه به شکل گروهی هستند. همچنین، در بین مجلات استناد شده، ۶۰/۴۱ درصد به شکل فردی و بقیه به صورت گروهی ارائه شده‌اند. در بین منابع استناد شده فارسی و عربی، ۷۹/۴۵ درصد از کتب تألیفی و ۲۰/۵۴ درصد ترجمه هستند. در مورد مجلات نیز ۹۷/۴۹ درصد (۵۰۶ مورد) از مقالات مجلات فارسی و عربی تألیفی و ۲/۵۰ درصد (۱۳ مورد) ترجمه هستند. پراستنادترین نویسنده و مترجم، به ترتیب «حمیدرضا شعیری» با ۴۴ و «فرزانه طاهری» با ۱۰ استناد هستند. پراستنادترین کتاب فارسی تجزیه و تحلیل نشانه- معناسناختی گفتمان با ۱۳ استناد است. پراستنادترین مجلات فارسی و لاتین، نشریه جستارهای زبانی و *Language* به ترتیب با ۷۶ و ۲۹ استناد هستند. همچنین نیم‌عمر منابع فارسی ۱۱ سال و نیم‌عمر منابع اطلاعاتی لاتین ۱۷ سال است.

واژگان کلیدی: تحلیل محتوایی و استنادی، دوماهنامه جستارهای زبانی، مقالات گروهی، مقالات فردی، کتاب تألیفی.

E-mail: eazarei@gmail.com

* نویسنده مسئول مقاله:

۱. مقدمه

تحلیل استنادی یکی از روش‌های علم‌سنجی است که متون علمی را براساس شمارش استنادهای تعلق‌گرفته به آن‌ها ارزیابی می‌کند (عصاره، ۱۳۷۷)؛ زیرا نمودار شدن یک مقاله در سیاهه مراجع یک سند بازگوکننده این مطلب است که در ذهن نویسنده، بین اثر وی و مقاله‌ای که به آن در فهرست مأخذ استناد کرده است، ارتباطی وجود دارد و تجزیه و تحلیلی که درباره این ارتباط صورت می‌گیرد، مقوله‌ای به نام «تحلیل استنادی» را پدید می‌آورد (فروزانی، ۱۳۸۲). تحلیل استنادی کاربردهای فراوانی دارد. به‌باور گارفیلد^۱ (۱۹۷۹)، تسهیل مراحل تحقیق و افزایش نتایج تحقیق، با استفاده از تحلیل استنادی میسر است. او همچنین می‌گوید با استفاده از روش تحلیل استنادی، می‌توان تاریخ علم را مطالعه کرد؛ چنانکه رابطه فکری و علمی درمیان تحقیقات قبلی را می‌توان از طریق تحلیل استنادی توصیف کرد (عصاره، ۱۳۷۷). همچنین، تحلیل استنادی برای ارزیابی عملکرد و موفقیت پژوهش نیز به‌کار رفته است. این امر زمینه‌ساز بررسی رتبه‌بندی مجلات، گروه‌های آموزشی، دانشگاه‌ها، مراکز پژوهشی و دانشمندان و محققان شده است. در این رویکرد، اصل این است که استنادها، حتی استنادهای منفی که اثر استنادشونده را رد یا تصحیح می‌کنند، مقیاسی از تأثیر و نفوذ در علم هستند؛ بنابراین، هرچه یک مقاله بیشتر مورد استناد قرار گیرد، به همان اندازه بیشتر در جامعه علمی شناخته می‌شود. درحقیقت، جامعه علمی مجموعه بزرگی از همکاران است که ارزش یک مقاله را به‌کمک استنادها تشخیص می‌دهند و تصمیمات این مجموعه داوران در مورد درست یا نادرست بودن تصمیماتشان را می‌توان با استفاده از نمایه‌های استنادی بررسی کرد (کریمی و سلیمانی، ۱۳۸۷).

به‌عقیده ساندیسون^۲، استنادها تنها مجموعه‌ای از اطلاعات کتاب‌شناختی موجود در پایان مقاله یا به‌صورت پانوشت یا داده‌های به‌دست‌آمده از نمایه‌های استنادی نیستند؛ بلکه استناد بیانگر تصمیم نویسنده است که قصد دارد رابطه بین مدرکی که در دست تهیه دارد با متون دیگر را نشان بدهد (چاوشی و شعبانی، ۱۳۸۸)؛ بنابراین، استناد یکی از عناصر شاخص در نگارش علمی است و نقش بارزی در تولید و نشر اطلاعات دارد. استناد از اصول اساسی تألیف علمی است و اثری در جامعه علمی با اقبال روبه‌رو می‌شود که برای رعایت این اصل در آن، دقت و تلاش لازم شده باشد و مطالب استنادشده استوار، گویا و صریح باشند (حقیقی،

۱۳۸۱). لنکستر^۳ (۱۹۹۱) اظهار می‌دارد که توجه تحلیل استنادی به این جنبه‌ها است که چه تعداد از نویسندگان بیشترین استنادها را به خود اختصاص داده‌اند، بیشترین استنادها به چه مجلاتی تعلق گرفته است، ارتباط بین استنادها چگونه است (چه کسی به چه کسی و چه مجله‌ای به چه مجله‌ای استناد کرده است) و در متون آن رشته علمی، چه موضوعی بیشتر استفاده شده است (تیمورخانی، ۱۳۸۱). از سوی دیگر، محققان و پژوهشگران به مقاله‌های منتشرشده در مجلات علمی به دلیل ویژگی‌های خاص آن‌ها، بیشتر از سایر منابع اطلاعاتی توجه می‌کنند. این مقالات به دلیل تازگی، کوتاه بودن مطالب، سرعت انتقال، ارزان‌تر بودن، دسترسی آسان‌تر، معرفی آخرین پژوهش‌ها و انتقادها، بررسی اهل فن و تنوع مطالب، شکل ارائه و گاه زبان و بیان آسان‌تر، به‌طور معمول برای پژوهشگران جذابیت بیشتری دارند و از نظر پژوهش نیز درمقایسه با کتاب‌های علمی کاربرد بیشتری دارند (سلطانی، ۱۳۷۷)؛ بنابراین، با توجه به کاربردهای مهم مجلات تخصصی در پژوهش‌ها، در این مطالعه، با تجزیه و تحلیل استنادی مأخذ مقالات، میزان و چگونگی استفاده از منابع و به عبارتی درجه اهمیت آن‌ها را مشخص می‌کنیم.

مجله جستارهای زبانی پیش از سال ۱۳۹۲، با عنوان «پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی» منتشر می‌شد و پس از تغییر نام، دوره انتشار آن به شکل دوماهنامه تغییر کرد. این نشریه که از سوی دانشگاه تربیت مدرس مجوز گرفته است، به‌طور تخصصی در حوزه مسائل و مباحث زبان شامل آموزش زبان، زبان‌شناسی، نشانه‌شناسی، معناشناسی، جامعه‌شناسی زبان، روان‌شناسی زبان و کاربردشناسی زبان فعالیت کرده و تاکنون مقالات معتبر و مفیدی در این موضوعات منتشر نموده است. چنانکه اشاره کردیم، مقالات علمی از منابع رسمی تبادل اطلاعات در جامعه علمی و دانشگاهی هستند. همچنین، تحلیل استنادی مقالات از روش‌های علمی و معتبر برای ارزشیابی مقالات یک نشریه است و نتایج و یافته‌های آن دست‌اندرکاران نشریات را برای ارتقای محتوای نشریه و تدوین شیوه‌نامه‌های استاندارد برای تدوین مقالات یاری می‌کند. در پژوهش حاضر، تحلیل استنادی مقالات منتشر شده از ابتدا تا شماره ۲۱ دوماهنامه جستارهای زبانی را ارائه می‌کنیم تا الگوی رفتار علمی نویسندگان مقالات، روابط موجود میان متن مقالات و مأخذ و گرایش نویسندگان به استفاده از منابع اطلاعاتی را بررسی کنیم. پرسش‌های پژوهش براساس هدف کلی مقاله عبارت‌اند از:

۱. توزیع انواع منابع اطلاعاتی منتشرشده و پرکارترین نویسندگان چگونه است؟

۲. تعداد کل استنادات مقالات و میانگین استنادات به‌ازای هر مقاله و شماره چگونه است؟
۳. میزان استفاده از منابع اطلاعاتی و توزیع زبانی آن‌ها چگونه است؟
۴. میزان مقالات استنادشده به کتب و مجلات براساس فردی/ گروهی و ترجمه/ تألیفی چگونه است؟
۵. میزان خوداستنادی نویسندگان چگونه است؟
۶. کدام نویسندگان و مترجمان پراستنادتر هستند؟
۷. کدام کتاب‌ها پراستنادتر هستند؟
۸. کدام مجلات پراستنادتر هستند؟
۹. نیم‌عمر منابع استنادشده چقدر است؟

۲. پیشینه پژوهش

با توجه به درک اهمیت و جایگاه تحلیل استنادی در مجلات، مطالعات بسیاری درباره این موضوع در سال‌های اخیر انجام شده است؛ مانند پژوهش‌های علی‌گل، امان‌اللهی و فرشاد (۱۳۹۰)، همایی، سلیمانی و افشار (۱۳۹۰)، ریاحی‌نیا و نوابی‌نژاد (۱۳۹۰)، زارعی و صدیقی (۱۳۹۲)، ساموئل و اشتاین بارت^۴ (۲۰۰۲)، کاشکوفسکی، پارسونز و وایس^۵ (۲۰۰۳) و تونتا و اوموت^۶ (۲۰۰۴). برای آشنایی بیشتر، در ادامه به برخی از جدیدترین پژوهش‌ها اشاره مختصری می‌کنیم:

مقصودی و دوستدار (۱۳۹۲) با تحلیل توصیفی و استنادی مقالات پژوهشنامه علوم سیاسی دریافتند که در این نشریه، میان مشارکت مردان درمقایسه با زنان تفاوت معناداری وجود دارد. برای تعیین و پراکندگی موضوعی مقالات، پس از بررسی چند مقوله در نظر گرفته شده است. بررسی مقوله‌ها نشان می‌دهد که بیشترین فراوانی به حوزه موضوعی اندیشه سیاسی مربوط است. همچنین، در برخی حوزه‌های موضوعی، مقاله‌ای در این نشریه ارائه نشده است. بررسی‌ها نشان دادند که ۲۳/۵ درصد از مجموع مقالات را ۸ نویسنده نوشته‌اند. همچنین، مشخص شد که ۶۲ درصد از مقالات به‌صورت تک‌نفره، ۲۹ درصد به‌صورت دونفره و ۹ درصد با بیش از ۲ نفر نویسنده نوشته شده‌اند.

زراعت‌کار و عالیشان کرمی (۱۳۹۲) تحلیل استنادی و محتوایی مجله پزشکی هرمزگان را از سال ۱۳۸۵-۱۳۸۹ انجام دادند. آن‌ها در این مطالعه توصیفی، استنادها و محتوای ۲۱۱ مقاله منتشرشده در مجله پزشکی هرمزگان را تجزیه و تحلیل کردند. از ۴۱۶۸ استناد در ۲۱۱ مقاله منتشرشده در این مجله، بیشترین استنادات به مجلات (۷۸/۵۵ درصد)، از نظر شکل منبع به منابع چاپی (۹۸/۲۷ درصد) و از نظر زبان به منابع انگلیسی (۸۳/۵ درصد) مربوط است. میانگین استناد برای هر مقاله ۹/۷ و میزان خوداستنادی مؤلفان ۱/۶۳ درصد است.

اخوتی و دیگران (۱۳۹۳) تحلیل استنادی ده سال تولیدات علمی دانشکده دندانپزشکی کرمان را انجام دادند. آن‌ها ۲۷۶ عنوان از تولیدات علمی اعضای هیئت علمی و دانشجویان دندانپزشکی، شامل ۲۴۱ پایان‌نامه و ۳۵ عنوان مقاله را که در دوره زمانی ۸۰-۸۹ و در پایگاه استنادی علوم منتشر شده بودند، با استفاده از تحلیل استنادی ارزیابی کردند. نتایج نشان دادند که میانگین استناد در هر پایان‌نامه ۳۹/۲۵ و در هر مقاله برابر با ۴۴/۷۴ بود. بیشترین استنادات به مجلات انگلیسی و کتاب‌ها مربوط است؛ به طوری که نزدیک به ۹۵ درصد استنادات را به خود اختصاص داده‌اند. بیشترین روزآمدی از آن منابع انگلیسی است و به سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۰۵ و ۲۰۰۶-۲۰۱۰ متعلق است.

آقامحمدی و بصیرنیا (۱۳۹۳) وضعیت استنادی مقاله‌های نشریه مهندسی فرهنگی را بررسی کردند. طبق یافته‌های آن‌ها، در مجموع ۲۶۹ مقاله منتشر شده که میانگین تعداد مقالات برای هر شماره ۶/۷۲، میزان کل استنادها ۶۰۱۵ و میانگین استناد برای هر شماره ۱۵۰/۳۷ منبع است. در بین منابع اطلاعاتی، کتاب (اعم از فارسی، لاتین و عربی) با بیش از ۶۲/۶۶ درصد و از نظر وضعیت زبانی، منابع فارسی با ۵۶/۵۴ درصد بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. بیشترین تعداد مقالات به مردان با ۴۴۲ مقاله (۸۴/۶۸ درصد) و بقیه به زنان با ۸۰ مقاله (۱۵/۳۲ درصد) مربوط است.

سینگ^۷، شارما^۸ و کائور^۹ (۲۰۱۱) مقالات مجله *سندآرایی*^{۱۰} را از سال ۱۹۹۶-۲۰۱۰ بررسی کردند. نتایج نشان دادند که در این بازه زمانی، ۴۸۷ مقاله انتشار یافته است که بیشترین آن‌ها (۴۴ عنوان) در سال ۲۰۰۵ چاپ شده‌اند. مجموع کل استنادات ۱۵۵۸۷ و بیشترین میزان استناد در شماره‌های مربوط به سال ۲۰۰۹ بوده است. همچنین، مشخص شد که همین مجله (سندآرایی) پر استنادترین مجله بوده است. در این پژوهش، ۱۰ مجله هسته شناسایی شد که ۴۹

درصد ارجاعات را به خود اختصاص داده بودند.

کرافورد^{۱۱} (۲۰۱۳) در پژوهشی با عنوان «تحلیل استنادی پژوهش‌های حوزه زبان‌شناسی کلاسیک»، محتوای مجله *انجمن زبان‌شناسان آمریکا*^{۱۲} را در سال‌های ۱۹۸۶-۲۰۰۶ بررسی کرد. یافته‌ها نشان دادند که نوع منابعی که محققان به‌کار بردند، با گرایش استنادها به کتاب‌ها و تکنگاشت‌ها (تا ۷۰ درصد در سال ۲۰۰۶) مواجه بوده است؛ درحالی که در سال‌های مورد بررسی، استفاده از منابع زبان خارجی روند نزولی (از نصف به یک‌چهارم) داشته است. ازما^{۱۳} و آسوغوا^{۱۴} (۲۰۱۴) تحلیل استنادی مقالات منتشرشده در دو مجله *زبان‌شناسی*^{۱۵} و *زبان‌شناسی کاربردی*^{۱۶} بین سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۱۰ را انجام دادند. نتایج بررسی ۸۸۴ مقاله نشان می‌دهد که مجموع کل استنادات ۱۵۲۸۳ و میانگین استناد برای هر مقاله ۱۷/۲ است. دربین منابع اطلاعاتی، ۵۳/۳ درصد به کتاب‌ها و تکنگاشت‌ها و ۳۵/۹ درصد به مقالات مجلات استناد شده است. همچنین، ۶۳/۲ درصد از منابع مورد استناد، تکنویسنده هستند و بقیه آثار نویسندگان مختلف دارند. یافته‌ها نشان‌دهنده پایین بودن میزان همکاری در تحقیقات زبان‌شناسی هستند؛ زیرا پروژه‌های تحقیقاتی مشترک در مقالات بررسی‌شده، تنها شامل ۳۷ درصد از مقالات شده است. مجله *زبان‌شناسی کاربردی* به‌عنوان پراستنادترین مجله و نوآم چامسکی به‌عنوان پراستنادترین نویسنده مشخص شدند.

۳. روش و جامعه پژوهش

چنانکه گفتیم، الگوی استنادی به‌کاررفته در متون به‌عنوان منبعی برای تشخیص الگوی رفتار علمی پژوهشگران و محققان به‌کار می‌رود. در این پژوهش، از روش کتاب‌سنجی و فن تحلیل استنادی استفاده کردیم. جامعه پژوهش، کل مقالات منتشرشده در ۲۱ شماره اخیر دوماهنامه *جستارهای زبانی* است که با توجه به اهداف و سؤالات مطرح‌شده، استنادات موجود را با استفاده از نرم‌افزار اکسل^{۱۷} ۲۰۱۰ تجزیه و تحلیل کردیم.

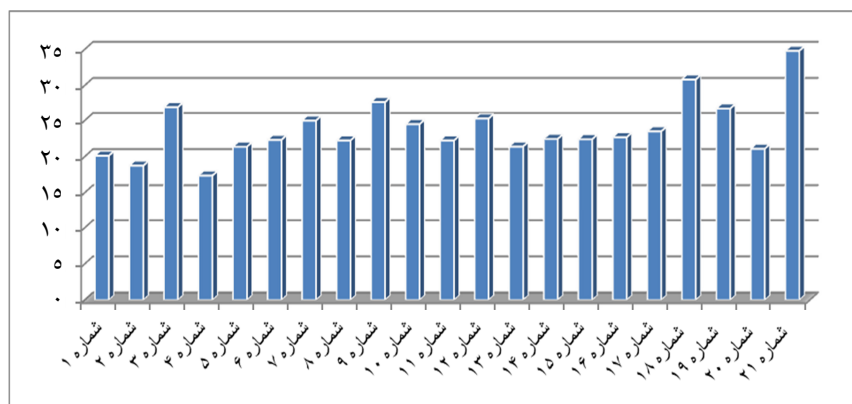
۴. یافته‌های پژوهش و تجزیه و تحلیل آن‌ها

در این بخش، به‌ترتیب سؤالات پژوهش را برای رسیدن به پاسخ تجزیه و تحلیل می‌کنیم.

سؤال اول: توزیع مطالب منتشرشده و پرکارترین نویسنده چگونه است؟

با بررسی شماره‌های ۱- ۲۱ نشریه جستارهای زبانی، مشخص شد که ۲۱۳ مقاله در ۲۱ شماره اخیر مجله منتشر شده است. کل مقاله‌ها تألیفی و به زبان فارسی هستند. ۷۶ درصد (۱۶۲) مقاله‌ها گروهی و ۲۴ درصد (۵۱) فردی ارائه شده‌اند. ۵۹/۲۱ درصد (۱۸۰ نفر) از نویسندگان مرد و ۴۰/۷۸ درصد (۱۲۴ نفر) از نویسندگان زن هستند. همچنین، در ۲۱۳ مقاله ارائه‌شده، ارسال‌کننده با ۱۲ مقاله به‌عنوان پرکارترین نویسنده شناخته شد. پس از وی، فردوس آقاگل‌زاده با ۱۰ مقاله و عالیه کُرد زعفرانلو با ۹ مقاله در رده‌های بعدی قرار گرفتند.

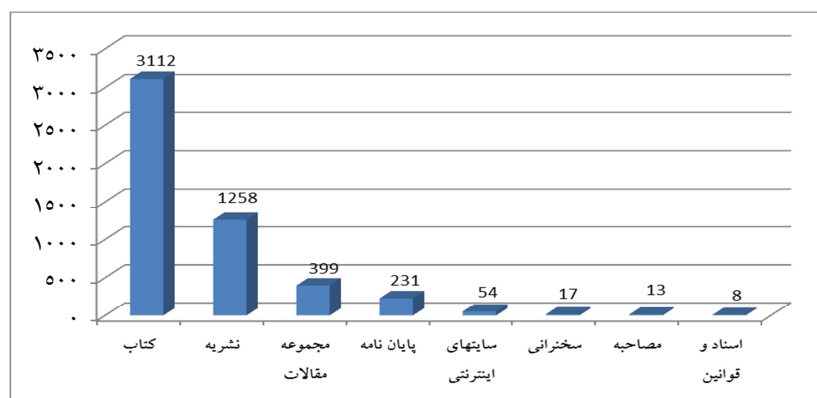
سؤال دوم: تعداد کل استنادهای مقالات و میانگین استنادها به‌ازای هر مقاله و شماره چگونه است؟ با بررسی ۲۱ شماره از نشریه جستارهای زبانی، مشخص شد که تعداد کل استنادات، ۵۰۹۲ مورد (اعم از فارسی، عربی و لاتین) است. همچنین، میانگین استناد برای هر مقاله ۲۴۲/۹۰ و برای هر شماره ۲۴۲/۴۷ است. نمودار ۱ میانگین تعداد استناد برای هر مقاله به‌تفکیک شماره‌های مجلات را نشان می‌دهد. طبق شکل ۱، شماره ۲۱ و ۱۸ به‌ترتیب با میانگین ۳۴/۸ و ۳۰/۸۳ استناد، بیشترین و شماره ۴ و ۲ به‌ترتیب با میانگین استناد ۱۷/۳۷ و ۱۸/۷۵، کمترین تعداد استناد برای هر مقاله را دارند.

شکل ۱ میانگین استنادها به‌ازای هر مقاله

سؤال سوم: میزان استفاده از منابع اطلاعاتی و توزیع زبانی آن‌ها چگونه است؟

براساس یافته‌ها و شکل ۲، در بین منابع اطلاعاتی، کتاب‌ها با ۳۱۱۲ (۶۱/۱۱ درصد) استناد، بالاترین میزان استناد را به خود اختصاص داده‌اند. مقالات نشریات با ۱۲۵۸ (۲۴/۷۰ درصد) استناد در رتبه دوم قرار گرفته‌اند. مجموعه مقالات، پایان‌نامه‌ها، پایگاه‌های اطلاعاتی (سایت‌های اینترنتی)، سخنرانی‌ها، مصاحبه‌ها و اسناد و قوانین به ترتیب با ۷/۸۳ درصد (۳۹۹)، ۴/۵۳ درصد (۲۳۱)، ۱/۰۶ درصد (۵۴)، ۳۳ درصد (۱۷)، ۲۵ درصد (۱۳) و ۱۵ درصد (۸) در رتبه‌های بعدی قرار گرفتند.

شکل ۲ توزیع منابع اطلاعاتی

بررسی‌ها نشان دادند که از مجموع ۵۰۹۲ استناد، ۴۳/۲۸ درصد (۲۲۰۴) به زبان انگلیسی، ۴۳/۲۴ درصد (۲۲۰۲) به زبان فارسی، ۶/۹۷ درصد (۳۵۵) به زبان عربی، ۴/۲۰ درصد (۲۱۴) به زبان فرانسوی، ۱/۵۳ درصد (۷۸) به زبان روسی، ۵/۸ درصد (۳۰) به زبان اسپانیایی و ۱/۱۷ درصد (۹) به زبان آلمانی هستند. این آمار نشان‌دهنده تنوع زبانی در مراجعه نویسندگان مقالات به منابع گوناگون است.

سؤال چهارم: میزان مقالات استنادشده کتب و مجلات براساس فردی/گروهی و ترجمه/تألیفی چگونه است؟

با تجزیه و تحلیل مقالات استنادشده مشخص شد که در بین کتب استنادشده، ۸۷/۶۶ درصد (۲۷۲۸) فردی و ۱۱/۷۹ درصد (۳۶۷) گروهی است. همچنین، در بین مجلات استنادشده، ۶۰/۴۱ درصد (۷۶۰) فردی و ۳۹/۵۸ درصد (۴۹۸) گروهی است. بررسی‌ها نشان دادند که در بین منابع استنادشده فارسی و عربی، ۷۹/۴۵ درصد (۱۴۰۰) از کتب، تألیفی و ۲۰/۵۴ درصد (۳۶۲) ترجمه هستند. در مورد مجلات نیز ۹۷/۴۹ درصد (۵۰۶) از مقالات به منابع فارسی و عربی تألیفی و ۲/۵۰ درصد (۱۳) به ترجمه مربوط هستند.

سؤال پنجم: میزان خوداستنادی نویسندگان چگونه است؟

در بین ۲۱ شماره این مجله، در مجموع ۱۴۰ مورد خوداستنادی مشاهده شد. شماره ۲۱ (۱۸ مورد) بیشترین میزان خوداستنادی و شماره‌های ۲۰ (۱۵ مورد)، ۱۳ و ۱۶ (۱۴ مورد) و ۱۰ (۱۱ مورد) در رده‌های بعدی قرار گرفتند. همچنین، میزان خوداستنادی به ازای هر مقاله ۰/۶۵ است.

سؤال ششم: کدامیک از نویسندگان و مترجمان پراستنادتر هستند؟

حمیدرضا شعیری با ۴۴ استناد پراستنادترین نویسنده و فرزانه طاهری با ۱۰ استناد پراستنادترین مترجم است. میزان استناد بقیه افراد را به ترتیب در جدول ۱، نشان داده‌ایم:

جدول ۱. پراستنادترین نویسندگان و مترجمان منابع فارسی

ردیف	پدیدآور	تعداد	مترجمان	تعداد
۱	شعیری، حمیدرضا	۴۴	طاهری، فرزانه	۱۰
۲	آقاگل‌زاده، فردوس	۳۴	مهاجر، مهران	۱۰
۳	صفوی، کوروش	۲۸	صفوی، کوروش	۹
۴	راسخ‌مهند، محمد	۲۱	سیدی، سیدحسین	۸
۵	گلفام، ارسلان	۱۹	شهبها، محمد	۷
۶	شفیعی کدکنی، محمدرضا	۱۸	مخبر، عباس	۷
۷	سجودی، فرزانه	۱۸	حق‌شناس، علی‌محمد	۶
۸	دبیرمقدم، محمد	۱۸	حری، ابوالفضل	۵

پراستنادترین نویسنده در میان منابع لاتین، جورج لاکوف با ۳۳ استناد است. در جدول ۲، میزان استناد نویسندگان دیگر را نشان داده‌ایم:

جدول ۲ پراستنادترین نویسندگان منابع لاتین

ردیف	پدیدآور	تعداد استناد
۱	Lakoff, George	۳۳
۲	Fairclough, Norman	۲۳
۳	Halliday, Michael .A.K	۲۰
۴	Dijk, Teun A. V.	۱۸
۵	Yule, George	۱۷
۶	Langacker, Ronald W	۱۶
۷	Crystal, David	۱۶

سؤال هفتم: کدامیک از منابع پراستنادتر هستند؟

در بین منابع فارسی، کتاب تجزیه و تحلیل نشانه- معناشناسی با ۱۳ استناد، پراستنادترین منبع به‌شمار می‌رود. میزان استناد سایر منابع را در جدول ۳ نشان داده‌ایم:

جدول ۳ پراستنادترین کتاب‌های فارسی

ردیف	عنوان کتاب	تعداد
۱	تجزیه و تحلیل نشانه- معناشناسی/ حمیدرضا شعیری	۱۳
۲	تحلیل گفتمان انتقادی/ فردوس آقاگل‌زاده	۱۱
۳	دانشنامه نظریه‌های ادبی معاصر/ مکاریک، ایرنا ریما	۱۰
۴	درآمدی بر معنی‌شناسی/ کوروش صفوی	۱۰
۵	ساختار و تأویل متن/ بابک احمدی	۹
۶	گفتمان‌شناسی رایج و انتقادی/ لطف‌اله یارمحمدی	۷
۷	لغت‌نامه دهخدا	۷
۸	فرهنگ فارسی معین	۷

در بین کتاب‌های لاتین، هریک از کتاب‌های زیر ۴ استناد دریافت کرده‌اند.

جدول ۴ پر استنادترین کتاب‌های لاتین

ردیف	عنوان	تعداد
۱	<i>An Introduction to Functional Grammar</i> \ Halliday, M.A.K	۱۲
۲	<i>Metaphors We live by</i> \ Lakoff, G. & M. Johnson	۹
۱	<i>Language and Power</i> \ Fairclough, N	۹
۳	<i>Foundation of Cognitive Grammar</i> \ Langacker, R	۸
۴	<i>A Dictionary of Linguistics & Phonetics</i> \ Crystal, D	۸

سؤال هشتم: کدام یک از مجلات پر استنادتر هستند؟

در بین نشریات فارسی، نشریه جستارهای زبانی با ۷۶ استناد، بیشترین مراجعه نویسندگان را به خود اختصاص داده است. میزان استناد نشریات را در جدول ۵ نشان داده‌ایم:

جدول ۵ پر استنادترین نشریات در مقالات بررسی شده

ردیف	عنوان نشریه	تعداد
۱	جستارهای زبانی	۷۶
۲	زبان‌شناسی	۳۰
۳	نامه فرهنگستان	۲۹
۴	پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی	۱۴
۵	پژوهش‌های ادبی	۱۲
۶	زبان و زبان‌شناسی	۱۲

در بین نشریات لاتین نیز مجله *Language* با ۲۹ استناد، بیشترین استناد را دارد. میزان استناد سایر نشریات را نیز در جدول ۶ نشان داده‌ایم:

جدول ۶ پر استنادترین نشریات لاتین در مقالات بررسی شده

ردیف	عنوان نشریه	تعداد
۱	<i>Language</i>	۲۹
۲	<i>Linguistic Inquiry</i>	۱۹
۳	<i>Journal of Pragmatics</i>	۱۹
۴	<i>TESOL Quarterly</i>	۱۸
۵	<i>Modern Language Journal</i>	۱۶
۶	<i>Language Learning</i>	۱۴

سؤال نهم: نیم‌عمر منابع اطلاعاتی چقدر است؟

منظور از نیم‌عمر، محاسبه میزان زمانی است که تعداد استنادهای صورت‌گرفته به یک منبع اطلاعاتی به نصف برسد؛ بنابراین، هرچه نیم‌عمر منابع اطلاعاتی بالاتر باشد، نشان‌دهنده ماندگاری و تأثیرگذاری بیشتر این منبع در حوزه موضوعی خود است. به‌منظور محاسبه نیم‌عمر منابع اطلاعاتی، از تاریخ نشر و الگوی کومار بهره گرفتیم. برای این کار، همه سال‌های نشر منابع اطلاعاتی (اعم از قمری و میلادی) را به شمسی تبدیل و مرتب کردیم، سپس میانگین نیم‌عمر منابع اطلاعاتی را به تفکیک زبان منابع استنادشده تعیین نمودیم. نتایج نشان دادند که نیم‌عمر منابع اطلاعاتی فارسی استنادشده در این مجله ۱۱ سال و نیم‌عمر منابع اطلاعاتی لاتین استنادشده ۱۷ سال است.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

اینکه تعداد مقالات منتشرشده در حوزه تحلیل استنادی و کتاب‌سنجی در بیست سال گذشته ۱۰ برابر شده (نوردن، ۱۳۹۲)، نشان‌دهنده اهمیت روبه‌رشد این حوزه مطالعاتی در میان صاحب‌نظران و پژوهشگران است؛ از این‌رو در پژوهش حاضر، با استفاده از روش تحلیل استنادی، مقاله‌های منتشرشده از شماره ۱- ۲۱ در دو ماهنامه *جستارهای زبانی* را بررسی کردیم. نتایج نشان دادند که در ۲۱۳ مقاله چاپ‌شده شماره‌های بالا، از ۵۰۹۲ منبع استفاده شده است که میانگین استناد برای هر مقاله ۳۲/۹۰ و برای هر شماره ۲۴۲/۴۷ است (شماره ۲۱ با

میانگین ۳۴/۸ استناد، بیشترین و شماره ۴ با میانگین ۱۷/۳۷ استناد، کمترین). این میانگین متوسط به پایین نشان می‌دهد که نویسندگان مقالات باید برای استناددهی به منابع معتبر بیشتر تلاش کنند و مقالات خود را با توجه به پیشینه‌های مدون علمی تدوین نمایند؛ گرچه میانگین استناد در برخی از پژوهش‌هایی که قبلاً در حوزه‌های مختلف انجام شده، کمتر از مقدار بالا است (زراعت‌کار و عالیشان کرمی، ۱۳۹۲؛ آقامحمدی و بصیرنیا، ۱۳۹۳؛ ازما و آسوغوا، ۲۰۱۴). نتایج نشان می‌دهند که در میان نویسندگان مقالات، تمایل به کار گروهی در حد مطلوبی است؛ زیرا بیش از دوسوم مقالات به صورت گروهی تدوین و منتشر شده‌اند (۷۶ درصد مقالات منتشرشده). از لحاظ جنسیت نیز ۴۰/۷۸ درصد نویسندگان مقالات را زنان تشکیل می‌دهند که نشان‌دهنده مشارکت عمده آنان در تولیدات علمی حوزه زبان‌شناسی است.

با بررسی محمل‌های اطلاعاتی دریافتیم که کتاب‌ها در بین منابع اطلاعاتی با ۶۱/۱۱ درصد، بالاترین استناد را به خود اختصاص داده‌اند. پس از آن‌ها، مجلات با ۲۴/۷۰ درصد در رده دوم قرار گرفتند. انتظار می‌رفت که با توجه به اینکه مجلات حاوی تازه‌ترین مقالات علمی و تحقیقی هستند و اهمیت بسیار زیادی برای پژوهشگران دارند (محسنی، ۱۳۸۵: ۵۴)، میانگین استناد به مجلات بیشتر از کتاب‌ها باشد؛ اما نتایج تحقیق این مسئله را ثابت نمی‌کند. به نظر می‌رسد که دسترسی نداشتن نویسندگان مقالات به مجلات روزآمد و رایگان، آگاهی نداشتن آنان از وجود نشریه‌های مرتبط به موضوعات تألیفی، ناتوانی آنان در جست‌وجوی مقالات تخصصی (نه محتوای کم‌اهمیت) از طریق پایگاه‌های اطلاعاتی تحت وب و مسائلی از این قبیل باعث گرایش بیشتر محققان به کتاب بوده است. از لحاظ زبان، ۴۳/۲۸ درصد استنادات به منابع انگلیسی و ۴۳/۲۴ درصد ارجاعات به منابع فارسی بوده است. نتیجه تحقیق نشان‌دهنده استفاده مطلوب پژوهشگران از منابع لاتین است.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند که همه شماره‌های مجله از خوداستنادی برخوردارند و بررسی شماره‌های مختلف مجله نشان‌دهنده روند متفاوت خوداستنادی در شماره‌های مختلف مجله است؛ به طوری که شماره ۲۱ (۱۸ مورد) بیشترین خوداستنادی را دارد و شماره‌های ۲۰ (۱۵ مورد)، ۱۳ و ۱۶ (۱۴ مورد) و ۱۰ (۱۱ مورد) در رده‌های بعدی قرار گرفتند. خوداستنادی ارجاع به یکی از آثار قبلی در یک مدرک جدید است؛ یعنی نویسنده در جدیدترین اثرش به اثر یا آثار قبلی خویش استناد می‌کند (کوشا و طباطبایی، ۱۳۸۸).

یافته‌های پژوهش درمورد پراستنادترین نویسندگان و مترجمان نشان می‌دهد که نویسندگان مقاله از آثار حمیدرضا شعیری بیش از سایر منابع استفاده کرده‌اند؛ زیرا هم خود پراستنادترین نویسنده (۴۴ استناد) شده و هم اثر وی با عنوان تجزیه و تحلیل نشانه-معناشناسی بالاترین میزان استناد (۱۳ استناد) را درمیان منابع فارسی به خود اختصاص داده است. دربین مترجمان نیز فرزانه طاهری با ۱۰ استناد در صدر قرار گرفته است. در بحث پراستنادترین مجله، فصلنامه جستارهای زبانی (۷۶ استناد)، زبان‌شناسی (۳۰ استناد) و نامه فرهنگستان (۲۹ استناد) جزو نشریات پراستناد بوده‌اند. کسب رتبه اول دوماننامه جستارهای زبانی درمیان مجلات استفاده‌شده و استناد بالا به مقالات آن نشان می‌دهد که این نشریه به‌خوبی توانسته است درمیان اهل علم و پژوهش جایگاه خوبی در راستای هدف نهایی خود که گسترش مطالعات درمورد مباحث زبان‌شناسی است، پیدا کند و به‌شکل مطلوبی توجه استادان و پژوهشگران را به خود جلب کند.

یافته‌های پژوهش درمورد نیم‌عمر منابع استنادشده نشان می‌دهد که روزآمدی منابع فارسی بیش از منابع لاتین است. دریافت منابع روزآمد نیازمند صرف هزینه، برخورداری از مهارت‌های جست‌وجو و آشنایی با پایگاه‌های اطلاعاتی مرتبط است؛ درنتیجه، مسئولان باید در این زمینه به اشتراک در بانک‌های اطلاعاتی روزآمد اقدام کنند تا محققان و پژوهشگران با روزآمدترین مباحث و مسائل حوزه مربوطه آشنایی یابند و از آن‌ها بهره کافی ببرند.

۶. پی‌نوشت‌ها

1. Garfield
2. Sundison
3. Lancaster
4. Samuel and Steinbart
5. Kushkowski, Parsons and Wiese
6. Tonta and Umut
7. Singh
8. Sharma
9. Kaur
10. *Journal of Documentation*
11. Crawford
12. *Transactions of the American Philological Association (TAPA)*
13. Ezema

14. Asogwa
15. *Journal of Linguistics*
16. applied linguistics
17. microsoft office excel

۷. منابع

- آقامحمدی، جواد و غلامرضا بصیرنیا (۱۳۹۳). «تحلیل استنادی مقالات نشریه مهندسی فرهنگی منتشرشده بین سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲». *مهندسی فرهنگی*. س ۹. ش ۷۹. صص ۴۵-۶۱.
- اخوتی، مریم، بذرافشان، اعظم، بذرافشان، ملیحه سادات و رضا ملکپور افشار (۱۳۹۳). «تحلیل استنادی ده سال تولیدات علمی دانشکده دندانپزشکی کرمان». *پیاورد سلامت*. س ۸. ش ۱. صص ۱-۱۲.
- تیمورخانی، افسانه (۱۳۸۱). «تحلیل استنادی مقالات تألیفی فصلنامه کتاب». *فصلنامه کتاب*. ش ۵۱. صص ۳۲-۴۵.
- چاوشی نجف‌آبادی، زهرا و احمد شعبانی (۱۳۸۸). «بررسی مفاهیم، تعاریف و کارکردهای تحلیل استنادی در حوزه علم‌سنجی». *دانش‌شناسی*. س ۲. ش ۴. صص ۱۵-۲۴.
- حقیقی، محمود (۱۳۸۱). «کاربرد استناد در نگارش‌های علمی». *روان‌شناسی و علوم تربیتی*. ش ۶۵. صص ۲۱۵-۲۳۲.
- ریاحی‌نیا، نصرت و شکوه نوابی‌نژاد (۱۳۹۰). «تحلیل محتوایی و استنادی مقالات فصلنامه تحقیقات زنان». *تحقیقات زنان (مجله مطالعات زنان)*. ش ۵ (۱). صص ۹۹-۱۱۱.
- زارعی، عیسی و زینب صدیقی (۱۳۹۲). «تحلیل استنادی مقالات فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی (شماره ۳۴-۱۳) منتشرشده بین سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۲». *مطالعات انقلاب اسلامی*. س ۱۰. ش ۳۵. صص ۱۹۳-۲۱۰.
- زراعت‌کار، کیمیا و نادر عالیشان کرمی (۱۳۹۲). «تحلیل استنادی و محتوایی مجله پزشکی هرمزگان ۱۳۸۵-۱۳۸۹». *مجله پزشکی هرمزگان*. د ۱۷. ش ۱. صص ۵۳-۶۰.
- سلطانی، شیفته (۱۳۷۷). «آشنایی با مجلات کتابداری ایران». *فصلنامه کتاب*. ش ۳۳. صص ۶۵-۸۷.

- عصاره، فریده (۱۳۷۷). «تحلیل استنادی». *فصلنامه کتاب*. ش ۹ (۳ و ۴). صص ۳۴-۴۸.
- علی‌گل، مهدی، امان‌اللهی، علیرضا و علی‌اصغر فرشاد (۱۳۹۰). «تحلیل استنادی و کمی مقالات فصلنامه علمی- پژوهشی سلامت کار ایران. دانشگاه علوم پزشکی تهران». *سلامت کار ایران*. ش ۲۱. صص ۵-۱۳.
- فروزانی، نوشین (۱۳۸۲). «تحلیل استنادی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد رشته مهندسی معدن دانشکده فنی دانشگاه تهران از سال ۱۳۷۰-۱۳۷۹». *کتابداری*. ش ۴۰. صص ۱۰۳-۱۲۲.
- کریمی، رضا و راضیه سلیمانی (۱۳۸۷). «تحلیل استنادی فصلنامه علوم حدیث (از شماره ۲۵ تا شماره ۴۶)». *علوم حدیث*. ش ۴۹ و ۵۰. صص ۴۰۰-۴۲۲.
- کوشا، کیوان و یوسف طباطبایی (۱۳۸۸). «خوداستنادی و کاربرد آن در مطالعات علم-سنجی». *رهیافت*. ش ۴۴. صص ۲۵-۲۹.
- مقصودی، مجتبی و رضا دوستدار (۱۳۹۲). «تحلیل توصیفی و استنادی مقالات پژوهشنامه علوم سیاسی». *پژوهشنامه علوم سیاسی*. د ۹. ش ۱. صص ۳۳-۶۰.
- نوردن، ریچارد فان (۱۳۹۲). «وفور سنجها». ترجمه کیوان فیض‌اللهی. *مهرنامه*. ش ۳۴. صص ۳۲۶-۳۲۸.
- همایی، بهروز، سلیمانی، راضیه و ابراهیم افشار (۱۳۹۰). «تحلیل استنادی مقالات فصلنامه علمی- پژوهشی معرفت فلسفی (شماره‌های ۱-۳۰)». *دوفصلنامه پژوهش*. ش ۵. صص ۱۷۵-۱۹۴.

References:

- Agha-Mohammadi, J. & Gh. Basirnia (2014). "Citation analysis of *Journal of Cultural Engineering* published during 2006-2013". *Cultural Engineering*. No. 9 (79). pp. 45-61 [In Persain].
- Aligol, M.; A. Amanollahi & A. Farshad (2011). "Citation and quantitative analysis articles of *Iran Occupational Health Quarterly*". *Iran Occupational Health*. No. 21. pp. 5-13 [In Persain].

- Assareh, F. (1998). "Citation analysis". *Book Quarterly*. No. 9 (3 & 4). pp. 34-48 [In Persain].
- Chavoshi-Najafabadi, Z & A. Shaabani (2009). "The concepts, definitions and practices in citation analysis in the field of Scientometrc". *Epistemology*. No. 2 (4). pp. 15-24 [In Persain].
- Crawford, G.A. (2013). "A citation analysis of the classical philology literature: Implications for collection development". *Evidence Based Library and Information Practice*. 8(2). pp 214- 224.
- Ezema, I.J. & B. E. Asogwa (2014). "Citation analysis and authorship patterns of two *Linguistics Journals*". *Portal: Libraries and the Academy*. 14(1). pp 67- 85.
- Forouzani, N. (2003). "Citation analysis of Mining Engineering master's thesis, Polytechnic University of Tehran during 1991-2000". *Librarianship*. No. 40. pp. 103-122 [In Persain].
- Garfield, F. (1972). "Citation analysis as a tool in *Journal Evaluation*". *Science*. 178. pp 471- 479.
- Haghighi, M. (2002). "The use of citations in scientific writing". *Psychology and Educational Sciences*. No. 65. pp. 215-232 [In Persain].
- Homai, B.; R. Soleimani & E. Afshar (2011). " Citation analysis of *Journal of Philosophical Knowledge* (No. 1-30)". *Research Journal*. No. 5. pp. 175-194 [In Persain].
- Karimi, R. & R. Soleimani (2008). "Citation analysis of *Hadith Sciences Quarterly* (No. 25-46)". *Hadith sciences Quarterly*. No. 49 & 50. pp. 400-422 [In Persain].
- Koosha, K. & J. Tabatabai (2009). "Self-citation and its application in the scientometrics studies". *Rahyaft*. No. 44. pp. 25-29 [In Persain].
- Kushkowsky, Jeffrey D.; Kathy A. Parsons & William H. Wiese (2003). "Master's and doctoral thesis citations: Analysis and trend of a longitudinal study". *Libraries and the Academy*. Vol. 3. No. 3. pp 459- 470

- Lancaster, F.W. (1991). *Bibliometric Methods in Assessing Productivity and Impact of Research*. Bangalore: Sarada Ranganathan Endowment for Library Science.
- Maghsoodi, M. & R. Doustdar (2013). "Descriptive and Citation analysis *Journal of Political Science*". *Journal of Political Science*. No. 9 (1). pp. 33-60 [In Persain].
- Mohammadi-Ostani, M. & D. Asgharpour-Mehranani (2011). "Articles citation analysis of *Human Sciences Quarterly Methodology*". *Methodology Human Sciences*. No. 68. pp. 169-190 [In Persain].
- Mohseni, H. (2006). *Management magazines*. Second Edition. Tehran: Ketabdar. [In Persain].
- Norden, R. (2013). "Abundance measures". Translator K. Faizullah. *Mehrnameh*. No. 34. pp. 326-328 [In Persain].
- Okhovvati, M., et al. (2014). "Citation analysis of ten years of the scientific production of Kerman dental college". *Payavard Salamat*. No. 8 (1). pp. 1-12 [In Persain].
- Riahi-Nia, N. & Sh. Navabi-Nejad (2011). "Citation and content analysis articles of *Women's Studies Quarterly*". *Women's Studies*. No. 5 (1). pp. 99-111 [In Persain].
- Singh, N.K.; J. Sharma & N. Kaur (2011). "Citation analysis of *Journal of Documentation*". *Webology*. 8 (1).
- Soltani, Sh. (1998). "Familiarity with Librarianship's magazines of Iran". *Book Quarterly*. No. 33. pp. 65-87 [In Persain].
- Tonta, Y. & Umut Al (2004). *Scatter and Obsolescence of Journal Cited in Dissertation of Librarianship: The Case of Hacettepe University*. [Online]. Available at: <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~umutal/publications/l&isr.pdf>.
- Tymorkhany, A (2002). "Citation analysis of compiled articles of *Book Quarterly*". *Book Quarterly*. No. 51. pp. 32-45 [In Persain].

- Zarei, E. & Z. Sedighi (2013). "Citation analysis of *Islamic Revolution Studies Journal* (No. 13-34) Published between 2008-2013". *Studies of Islamic Revolution*. No. 10 (35). pp. 193-210 [In Persain].
- Zeraatkar, K. & N. Alishan-Karami (2013). "Citation and content analysis of *Hormozgan Medical Journal* 2005-2010". *Hormozgan Medical Journal*. No. 17 (1). pp. 53-60 [In Persain].